

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ
– ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Δημήτριος Κουής,¹ Φωτεινή Ευθυμίου,² Φίλιππος Τσιμπόγλου,³ Παντελής
Μπράττης,⁴ Κανέλα Πουλή⁵

¹Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο – Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, dkoud@central.ntua.gr, kouis@unioncatalog.gr

²ΕΜΠολυτεχνείο – ΣΕΑΒ, feuthim@central.ntua.gr

³Πανεπιστήμιο Κύπρου / Βιβλιοθήκη, ftsimp@ucy.ac.cy

⁴ΕΜΠολυτεχνείο – ΣΕΑΒ, pbrattis@unioncatalog.gr

⁵ΕΜΠολυτεχνείο – ΣΕΑΒ, kpouli@unioncatalog.gr

Περίληψη

Η διεθνής βιβλιογραφία αλλά και πρακτική έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα επικρατέστερα μοντέλα αρχιτεκτονικής για τη δημιουργία συλλογικών καταλόγων είναι τα εξής: **το φυσικό μοντέλο**, το οποίο βασίζεται σε μια κεντρική βάση δεδομένων, η οποία περιέχει όλες τις βιβλιογραφικές εγγραφές, **το εικονικό μοντέλο**, το οποίο κάνει χρήση του Z39.50 πρωτοκόλλου με τις αναζητήσεις να γίνονται “on the fly” και **το υβριδικό μοντέλο** το οποίο είναι μία συνένωση των δύο παραπάνω και μπορεί να έχει τρεις διαφορετικές εκδοχές.

Οι βασικοί στόχοι όλων των μοντέλων και προσπαθειών υλοποίησης συλλογικών καταλόγων είναι κοινοί και συνοψίζονται στους εξής : να αποτελούν μια πλούσια πηγή αξιόπιστων βιβλιογραφικών δεδομένων, ικανή να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις των σύγχρονων χρηστών, να εξασφαλίζουν γρήγορη, συνεπή και αξιόπιστη ανάκτηση αποτελεσμάτων σε σχέση με την αναζήτηση του χρήστη, να περιέχουν βιβλιογραφικές εγγραφές υψηλής ποιότητας, αξιοποιήσιμες από τους καταλογογράφους, να επιτρέπουν τη λειτουργία διαδανεισμού, να παρέχουν φιλικό προς το χρήστη περιβάλλον αναζήτησης και τέλος να είναι συμβατοί με τις νέες τεχνολογίες καθώς και επεκτάσιμοι.

Η ανομοιογένεια στην ερμηνεία και χρήση των κοινών προτύπων και κανόνων καταλογογράφησης και η ποικιλία των πληροφοριακών συστημάτων που συναντάμε στον ελληνικό χώρο αποτέλεσε τη σημαντικότερη δυσκολία στην πορεία υλοποίησης Συλλογικών Καταλόγων. Επίσης τα παραπάνω αποτελούν έναν επιπλέον λόγο για τον οποίο συναντούμε διαφορετικά μοντέλα συλλογικών καταλόγων σήμερα στην Ελλάδα. Άλλοι λόγοι διαφοροποίησης σχετίζονται με τα περισσότερα από ένα οργανωτικά σχήματα που ήταν κατά καιρούς υπεύθυνα για την δημιουργία των Συλλογικών Καταλόγων. Οι κυριότερες προσπάθειες Συλλογικών Καταλόγων στον Ελληνικό χώρο είναι ο Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, ο Ζέφυρος, η Αργώ, ο Συλλογικός Κατάλογος των Δημοσιών Βιβλιοθηκών κ.α.

Η παρούσα εργασία σκοπεύει να παρουσιάσει με λεπτομέρεια τα μοντέλα αρχιτεκτονικής Συλλογικών Καταλόγων και τις αντίστοιχες υλοποιήσεις τους στον Ελληνικό χώρο. Επιπλέον μέσα από την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της επεξεργασίας των 2,5 εκατομμυρίων εγγραφών των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών κατά την διάρκεια υλοποίησης του Φυσικού Συλλογικού Καταλόγου θα διαφανεί από τη μία πως είναι δυνατή η επίτευξη βελτίωσης των τοπικών συλλογών, και από την άλλη η ανάγκη για συνεργασία και συντονισμό της προσπάθειας για την

δημιουργία ενός «κοινού» καταλογογραφικού συνεργατικού σχήματος. Επίσης, βασικό συμπέρασμα από την ανάλυση που θα γίνει είναι η κατάδειξη της αλληλοσυμπλήρωσης που παρουσιάζουν τα μοντέλα μεταξύ τους καθώς και η ανάγκη για συνεργασία στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας, ώστε να γίνει δυνατή η εκμετάλλευση των θετικών χαρακτηριστικών και των δυο φιλοσοφιών σε σχέση με τη δημιουργία χρήσιμων βιβλιογραφικών εργαλείων στο σύγχρονο περιβάλλον πληροφορίας.

Λέξεις Κλειδιά: Συλλογικοί Κατάλογοι, Μοντέλα, Υλοποιήσεις, Εργαλεία, Τελικός χρήστης, Βιβλιοθηκονόμοι

Abstract

The international library community has concluded that the most important architectural models for implementing union catalogs are the followings: the physical model, where a central database keeps stored all the bibliographic records, the virtual or distributed model, where users access the bibliographic data through the Z39.50 protocol “on the fly”, and finally the hybrid model, which combines the two previous models and presents three different variations. The most important goals of all union catalogs and implementation efforts are common no matter the architectural model followed and they are summarized as follows: to be a rich source for bibliographic data, capable to fulfill the high expectations of modern users, to ensure fast, reliable access and retrieval to results, to maintain high quality bibliographic records for copy cataloging, to enable inter library loan and finally to be compatible with and extendable to new technologies and protocols. The heterogeneity both in the interpretation of cataloging standards and information systems that Greek Libraries follow are the major obstacle in the process of creating any type of union catalog. Also, this is one of the major reasons that more than one architectural models have been followed by different implementation efforts. The most important union catalogs in Greek Library community are the Hellenic Academic Libraries Union Catalog, Zephyros, Argo and the Union Catalog of Greek Public Libraries. This article aims to present in details the most important architectural models for implementing Union Catalogs and the corresponding implementation efforts in the Greek Library community. Moreover, through the presentation of the results which emerged after the process of more than 2.5 million records from the Greek Academic libraries, during the implementation of the Hellenic Academic Libraries Union Catalog, what becomes obvious is the necessity for creating and establishing a common cataloging scheme. Also, it has been proved that architectural models are complementary and thus it is necessary to cooperate and exchange technological experience in order to exploit the best from both “approaches” to building useful bibliographic tools in the current information environment.

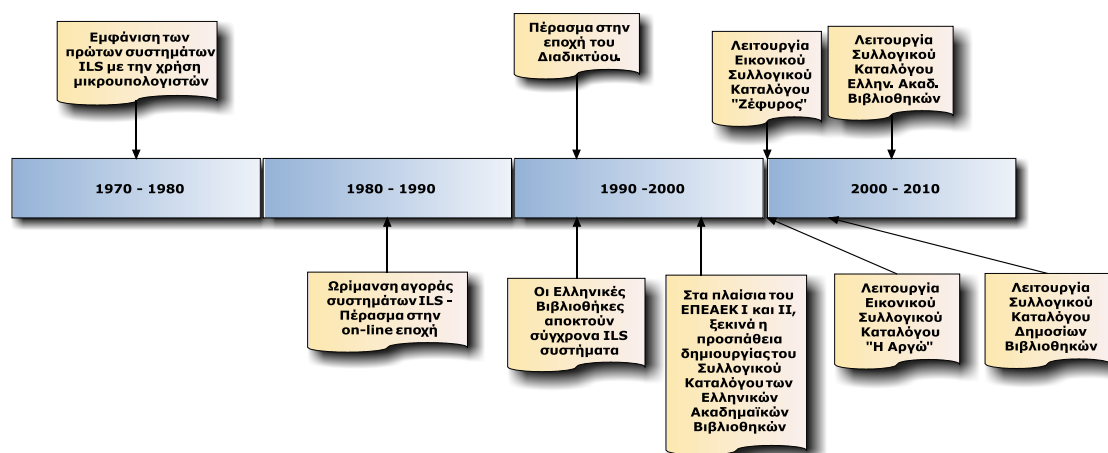
Keywords: Union Catalogs, Models, Tools, End users, Librarians

Εισαγωγή

Η ανάγκη για πρόσβαση σε διαφορετικές πηγές πληροφοριών και δεδομένων, εκτός των άλλων, είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία «ειδικού» τύπου συστημάτων στο χώρο των Βιβλιοθηκών, γνωστών ως Συλλογικοί Κατάλογοι. Η παραπάνω άποψη αποτελεί την πιο διαδεδομένη σε σχέση με την έννοια Συλλογικός Κατάλογος και σχετίζεται κυρίως με την εικόνα που έχουν οι τελικοί χρήστες για αυτού του είδους τα

συστήματα, αλλά και μεγάλο μέρος της βιβλιοθηκονομικής κοινότητας. Ωστόσο οι Συλλογικοί Κατάλογοι, ιδιαίτερα πριν την διάδοση του Internet, απέβλεπαν κυρίως στην διευκόλυνση του βιβλιοθηκονόμου σε σχέση με τις βασικές του καθημερινές εργασίες, όπως η καταλογογράφηση και η εξυπηρέτηση των χρηστών. Η χρήση Συλλογικών Καταλόγων ή ακόμα καλύτερα συνεργατικών μοντέλων καταλογογράφησης ήταν και είναι η επικρατούσα σε χώρες με πλούσια «βιβλιοθηκονομική» παράδοση, όπως η Μ. Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Βασική επιδίωξη πίσω από κάθε προσπάθεια δημιουργίας και λειτουργίας ενός Συλλογικού Καταλόγου ήταν (και είναι) αφενός η ενοποιημένη πρόσβαση, με την έννοια της αναζήτησης και ανάκτησης της πληροφορίας από τον τελικό χρήστη, με τρόπο αποτελεσματικό, αποδοτικό και γρήγορο, μέσα από ένα μεγάλο σύνολο διακριτών πηγών δεδομένων (στην περίπτωση μας ηλεκτρονικοί κατάλογοι βιβλιοθηκών), και αφετέρου ο καλύτερος συντονισμός στα θέματα που αφορούν την κυρίως βιβλιογραφική εργασία (π.χ καταλογογράφηση, δημιουργία καθιερωμένων όρων, δανεισμός και διαδανεισμός κτλ). Σε πρώτη φάση οι Συλλογικοί Κατάλογοι παρουσιάστηκαν σε έντυπη μορφή, ενώ με την εισαγωγή των συστημάτων πληροφορικής εμφανίστηκαν οι ηλεκτρονικές και on-line μορφές αυτών των καταλόγων. Η προσπάθεια ξεκίνησε αρχικά με την δημιουργία των Φυσικών Συλλογικών Καταλόγων (Physical Union Catalogs), ενώ μετά την ανάπτυξη και εξέλιξη του πρωτοκόλλου Z39.50 (Moen, 2001) (Lynch, 1997), εμφανίστηκαν οι Εικονικοί Συλλογικοί Κατάλογοι (Virtual Union Catalogs) και τα Κατανεμημένα Συστήματα Αναζήτησης (Distributed Search Systems), που δεν περικλείουν λειτουργίες όπως, για παράδειγμα, η συγχώνευση εγγραφών. Βασικό χαρακτηριστικό των Συλλογικών Καταλόγων και των Κατανεμημένων Συστημάτων Αναζήτησης (ΚΣΑ), ανεξάρτητα από το μοντέλο και την μορφή με την οποία δομούνται, είναι η δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία μέσω ενός μόνο σημείου (“one-stop shopping”) διάδρασης (interface – διεπαφή) με τον χρήστη, με τρόπο ενοποιημένο και διαφανή (transparent).

Συμπληρωματικά στην ανωτέρω ανάλυση, το γράφημα που ακολουθεί απεικονίζει την εξέλιξη στον χώρο των Βιβλιοθηκονομικών Συστημάτων και κατά συνέπεια στον χώρο των Συλλογικών Καταλόγων, περιλαμβάνοντας δεδομένα και από τον Ελληνική πραγματικότητα.

Εικόνα 1. Ιστορική εξέλιξη Συλλογικών Καταλόγων στην Ελλάδα

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελληνική Βιβλιοθηκονομική Κοινότητα λόγω εγγενών δυσκολιών καθυστέρησε σημαντικά να αντιληφθεί την αξία και την

χρησιμότητα των Συλλογικών Καταλόγων, τόσο σε σχέση με τα οφέλη προς τον τελικό χρήστη όσο και σε σχέση με βασικές βιβλιοθηκονομικές δραστηριότητες, όπως η καταλογογράφηση, οι θεματικοί όροι, ο διαδανεισμός κτλ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι προσπάθειες όπως ο WorldCat (<http://www.worldcat.org/>), ο National Union Catalog (έντυπη μορφή Συλλογικού Καταλόγου που ξεκίνησε να δημιουργείται το 1950 και μέρος του οποίου περιέχεται στον WorldCat), ο COPAC (<http://copac.ac.uk>), ο Karlsruhe Virtual Catalog (KVK, <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/hylib/en/kvk.html>) κτλ., είχαν ξεκινήσει και ολοκληρωθεί αρκετές δεκαετίες πριν από αυτή που σήμερα διανύουμε.

Παρόλα ταύτα, η Ελληνική Βιβλιοθηκονομική Κοινότητα τα τελευταία δέκα χρόνια έχει προχωρήσει δυναμικά στην δημιουργία αρκετών Συλλογικών Καταλόγων, ακολουθώντας διάφορα μοντέλα, με έμφαση στις δράσεις που συντονίζονται από τις Ελληνικές Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες. Πιο συγκεκριμένα, αυτή την στιγμή οι πιο σημαντικές προσπάθειες εν λειτουργία είναι ο Φυσικός Συλλογικός Κατάλογος των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, ο Φυσικός Συλλογικός Κατάλογος των Δημοσίων Βιβλιοθηκών και τα Καταναεμημένα Συστήματα Αναζήτησης «Ζέφυρος» της Οριζόντιας Δράσης των Βιβλιοθηκών (Πανεπιστημίο Κρήτης), και «η Αργώ» του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Από την ανωτέρω ανάλυση γίνεται ξεκάθαρο ότι η Ελληνική Βιβλιοθηκονομική Κοινότητα έχει πια αποκτήσει μια αρκετά μεγάλη εμπειρία σε ό,τι αφορά την δημιουργία και λειτουργία Συλλογικών Καταλόγων (ανεξάρτητα του ακολουθούμενου μοντέλου), εντοπίζοντας τα οφέλη αλλά και τις αδυναμίες που προκύπτουν από αυτά τα συστήματα.

Τα κύρια λειτουργικά χαρακτηριστικά σημεία στη λειτουργία των Συλλογικών Καταλόγων (Hider, 2003) και των Καταναεμημένων Συστημάτων Αναζήτησης είναι τα εξής: (α) *Αναζήτηση και Ευρετηριακή Ταξινόμηση (Searching and Indexing)*, (β) *Ενοποίηση ή Συγχώνευση ταυτόσημων εγγραφών (Consolidation)*, (γ) *Απόδοση (Performance)* και (δ) *Διαχείριση (Management)*. Πέρα όμως από τα λειτουργικά χαρακτηριστικά είναι αναγκαίο να σημειωθεί το γεγονός (που αποτελεί και το κύριο σημείο του παρόντος άρθρου) της θετικής επίδραση που έχει η δημιουργία και λειτουργία ενός Συλλογικού Καταλόγου και συγκεκριμένα ενός Φυσικού Συλλογικού Καταλόγου, στην ποιότητα της βασικής βιβλιοθηκονομικής εργασίας των βιβλιοθηκών που συμμετέχουν σε αυτή την προσπάθεια. Η τελευταία διαπίστωση αποτελεί, όπως ήδη προαναφέρθηκε, βασικό στόχο του άρθρου στόχος του οποίου είναι να ενδυναμώσει με πραγματικά δεδομένα την ανάγκη χρήσης ενός Φυσικού Συλλογικού Καταλόγου, όπως είναι αυτός των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σε σχέση με τον πυρήνα της βιβλιοθηκονομικής επιστήμης, δηλαδή την περιγραφική και θεματική καταλογογράφηση.

Η διάρθρωση του παρόντος άρθρου έχει ως εξής: στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν με αναλυτικά στοιχεία και παραδείγματα τα σημεία στα οποία επιδρά η λειτουργία του Συλλογικού Καταλόγου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (εφεξής ΣΚΕΑΒ). Στην ίδια παράγραφο πραγματοποιείται αναφορά σε θέματα που ανέκυψαν στην πορεία υλοποίησης και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής από την βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Τα θέματα αυτά ήρθαν στην επιφάνεια διότι ο ΣΚΕΑΒ έδωσε την ευκαιρία μιας εμπειριστατωμένης αλλά και συνάμα συνολικής ενδοσκόπησης του τρόπου διεξαγωγής της βιβλιοθηκονομικής εργασίας στις επιμέρους βιβλιοθήκες. Εν συνεχεία, έχοντας εντοπίσει τα κύρια θέματα-προβλήματα, στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται προτάσεις τόσο για την επίλυση τους όσο και για την ανάγκη εφαρμογής ενός Συνεργατικού Μοντέλου Καταλογογράφησης, με κύριους στόχους την αναβάθμιση της ποιότητας των συλλογών αλλά και την εξοικονόμηση πόρων. Σε όλα τα ανωτέρω σημεία, η χρήση

και η αξιοποίηση του ΣΚΕΑΒ ως κεντρικής βάσης, πάνω στην οποία θα «χτιστούν» όλες οι υπόλοιπες δράσεις είναι προφανής.

Η επίδραση του Συλλογικού Καταλόγου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών – Οφέλη και διαπιστώσεις

Ο Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών είχε πάντα ανάμεσα στους στόχους του δυο βασικές αλληλοσυμπληρούμενες κατευθύνσεις σε σχέση με όσους συμμετέχουν στην βιβλιοθηκονομική πραγματικότητα στον Ελληνικό χώρο. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις του αφορούσαν και αφορούν από τη μία τα «επαγγελματικά» μέλη των βιβλιοθηκών, που είναι κυρίως βιβλιοθηκονόμοι και όσοι εργάζονται σε αυτές, και από την άλλη τους τελικούς χρήστες.

Πρώτα θα συζητηθούν οι συνέπειες του ΣΚΕΑΒ στις επιμέρους συλλογές των βιβλιοθηκών-μελών καθώς και των βιβλιοθηκονομικών εργασιών που λαμβάνουν χώρα για το χτίσιμο και την ανάπτυξη των συλλογών.

Οι βιβλιοθηκονόμοι και οι βιβλιοθήκες που απαρτίζουν τον ΣΚΕΑΒ αξιοποιούν τη θετική επίδραση του ΣΚΕΑΒ στους εξής τομείς:

1. Επιτυγχάνεται η συνεχής βελτίωση των τοπικών συλλογών μέσα από τις ακόλουθες διαδικασίες:
 - Παροχή πολύτιμων στατιστικών δεδομένων, από την ομάδα του ΣΚΕΑΒ μετά από την επεξεργασία της τοπικής συλλογής και πριν την ενσωμάτωσή της .
 - Για πρώτη φορά έρχονται στην επιφάνεια, συστηματικά λάθη ή διαφορετικές ερμηνείες στους κανόνες καταλογογράφησης ανάμεσα στις βιβλιοθήκες-μέλη και επιχειρείται ο καλύτερος συντονισμός τους από τις Διαρκείς Επιτροπές Καταλογογράφησης αλλά και από τον διάλογο μεταξύ των ενδιαφερομένων.
 - Οι βιβλιοθηκονόμοι – καταλογογράφοι έχουν την δυνατότητα να ανατρέξουν στην μεγαλύτερη βιβλιοθηκονομική βάση της χώρας με σκοπό να αντιγράψουν εγγραφές (copy cataloging), έχοντας στην διάθεση τους ταυτόχρονα και τις διαφορετικές εκδοχές των θεματικών όρων όλων των επιμέρους βιβλιοθηκών.
2. Ξεκίνησε η πρώτη σοβαρή προσπάθεια για τη δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας σε διάφορους τομείς μεταξύ των βιβλιοθηκών-μελών, με την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε σχέση με τα χρησιμοποιούμενα βιβλιοθηκονομικά συστήματα αλλά και με διάφορα βιβλιοθηκονομικά θέματα (με απώτερο σκοπό την δημιουργία ενός συνεργατικού σχήματος καταλογογράφησης και διαχείρισης των προτύπων).
3. Αναδείχτηκε μια σειρά θεμάτων, των οποίων η επίλυση έχει καθυστερήσει σημαντικά και απασχολεί την Ελληνική Βιβλιοθηκονομική κοινότητα, όπως:
 - Η χρήση δυο διαφορετικών μορφοτύπων διάταξης και αναπαράστασης των βιβλιογραφικών πληροφοριών (UNIMARC και MARC21), που δημιουργεί σοβαρά προβλήματα υποστήριξης και οδηγεί στην κατασπατάληση σημαντικών πόρων, αναγκαίων για την συντήρησή τους. Επιπλέον, παρατηρείται έντονα η λανθασμένη ή διαφορετική ερμηνεία και εφαρμογή των κανόνων καταλογογράφησης, εξαιτίας κυρίως της «απομόνωσης» των διαφορετικών ομάδων καταλογογράφησης.
 - Ο χαμηλός βαθμός εξοικείωσης (τόσο σε τεχνικό όσο και σε βιβλιοθηκονομικό επίπεδο) με τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αυτοματισμού Βιβλιοθηκών (ILS – Integrated Library Systems) οδηγεί στο χαμηλό ποσοστό αξιοποίησής τους καθώς και σε σημαντικά λάθη κατά τη

διαδικασία της καταλογογράφησης. Κύριοι λόγοι είναι η μη υποστήριξη από τις κατασκευάστριες και προμηθεύτριες εταιρείες αλλά και η υποβάθμιση της σημασίας της εκπαίδευσης του προσωπικού των βιβλιοθηκών.

- Δεν έχει ξεκινήσει η προσπάθεια δημιουργίας εθνικού αρχείου καθιερωμένων όρων (ονομάτων, γεωγραφικών όρων, θεμάτων κτλ.) ώστε να συνεχιστεί η προσπάθεια των Θεματικών Επικεφαλίδων της Εθνικής Βιβλιοθήκης.
- Μη ύπαρξη ολοκληρωμένου Δίγλωσσου Ελληνικού και Αγγλικού Θησαυρού.
- Απουσία εθνικής πολιτικής σε θέματα όπως τα κοινά πρότυπα καταλογογράφησης, η προμήθεια και συμβατότητα κοινών συστημάτων αυτοματισμού βιβλιοθηκών, το συνεργατικό μοντέλο καταλογογράφησης κτλ. Κατά συνέπεια, η απουσία οποιασδήποτε μορφής συνεργασίας και συνεννόησης σε ζητήματα νέων τεχνολογιών και νέων προτύπων.

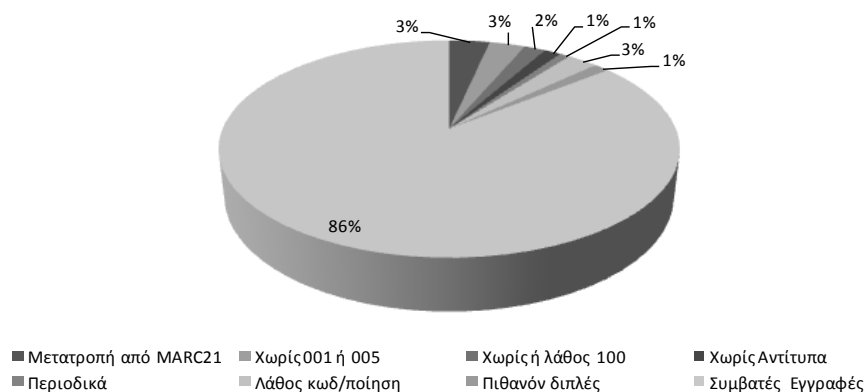
Η πιο πάνω ανάλυση καθιστά εμφανές ότι η επίδραση των διαφόρων δράσεων που συνοδεύουν τη δημιουργία και λειτουργία του ΣΚΕΑΒ είναι σημαντική, κυρίως για τις Ελληνικές Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες αλλά και για την ευρύτερη Ελληνική βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τέσσερις σημαντικότερους λόγους για τους οποίους ένας Φυσικός (Κεντριοποιημένος) Συλλογικός Κατάλογος επιδρά θετικά σε σχέση με τις βιβλιογραφικές εργασίες, σε σχέση πάντα με τον Εικονικό Συλλογικό Κατάλογο. Πιο συγκεκριμένα:

- (1) Το φόρτωμα ή η καταλογογράφηση με την βοήθεια ενός κεντρικού συστήματος διασφαλίζει το γεγονός ότι οι τυχόν «διπλές» εγγραφές οφείλονται μόνο σε ανθρώπινα λάθη.
- (2) Είναι ευκολότερη η δημιουργία και λειτουργία ενός μηχανισμού ελέγχου και ποιοτικής διασφάλισης των εγγραφών.
- (3) Οι καταλογογράφοι ενδέχεται να επιδεικνύουν μεγαλύτερη προσήλωση και σχολαστικότητα στην τήρηση των κανόνων και προτύπων καταλογογράφησης, εξαιτίας της ύπαρξης μηχανισμού ελέγχου της ποιότητας.
- (4) Οι εγγραφές θα υπόκεινται σε μια διαρκή διαδικασία βελτίωσης και διόρθωσης εξαιτίας της συνεργασίας των βιβλιοθηκονόμων.

Πέρα όμως από τις πιο πάνω γενικού τύπου παρατηρήσεις, η δημιουργία του ΣΚΕΑΒ και η ενασχόληση της ομάδας εργασίας με τις εγγραφές των συλλογών από ένα μεγάλο πλήθος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών έδωσε την ευκαιρία **«ποσοτικοποίησης» του βαθμού βελτίωσης και των προβλημάτων που υπάρχουν**. Πιο συγκεκριμένα, ο ΣΚΕΑΒ περιέχει 38 διακριτές συλλογές από 36 βιβλιοθήκες Ανώτατων Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ και ΤΕΙ). Το σύνολο των εγγραφών στη κεντρική βάση αγγίζει τα 2 εκατομμύρια, ενώ ο πίνακας και το γράφημα που ακολουθούν παραθέτουν τα στοιχεία από την ως τώρα πορεία ενσωμάτωσης τοπικών συλλογών στην κεντρική βάση του Συλλογικού Καταλόγου, καταδεικνύοντας το μέγεθος της προσπάθειας.

Πίνακας 1. Στατιστικά στοιχεία πορείας ενσωμάτωσης τοπικών συλλογών προς την κεντρική βάση του ΣΚΕΑΒ

Σύνολο Συλλογών	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΑΝΤΙΤΥΠΑ	Μετατροπή από MARC21	Χωρίς 001 ή 005	Χωρίς ή λάθος 100	Χωρίς Αντίτυπα	Περιοδικά	Λάθος κωδ/ποίηση	Πθωνόν διτλές	Σύνολο κομμένων εγγραφών	Συνολικός αριθμός εγγραφών	Ποσοστό εγγραφών σε σχέση με αρχικές	Συνολικός αριθμός κομμένων εγγραφών
38	2.339.500	3.501.133	79.610	70.323	42.009	32.338	19.759	60.251	29.883	334.173	2.005.425	85,72%	334.173

Εικώνα 2. Κατανομή Επεξεργασμένων Εγγραφών στον ΣΚΕΑΒ

Από τα ανωτέρω στοιχεία γίνεται αντιληπτό ότι το πλήθος των εγγραφών, τις οποίες η ομάδα εργασίας του ΣΚΕΑΒ έχει επεξεργαστεί, ξεπερνά τα 2,3 εκατομμύρια. Κατά την διάρκεια της διαδικασίας ενσωμάτωσης μιας τοπικής συλλογής στον ΣΚΕΑΒ, η ομάδα εργασίας εντοπίζει λάθη τεχνικού χαρακτήρα και τα ενσωματώνει σε μορφή αναφοράς μαζί με μια σειρά άλλων χρήσιμων στατιστικών δεδομένων. Η βιβλιοθήκη-μέλος έχει την δυνατότητα να προχωρήσει σε διορθώσεις και βελτιώσεις με βάση την αναφορά αυτή. Επιπλέον, ακολουθώντας τις ως τώρα εκδοθείσες οδηγίες των Διαρκών Επιτροπών Καταλογογράφησης οι βιβλιοθήκες βελτιώνουν τις εγγραφές τους με στόχο την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού ομοιομορφίας με τις υπόλοιπες βιβλιοθήκες. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται με αριθμητικά δεδομένα οι περιπτώσεις δυο βιβλιοθηκών πριν και μετά τις διορθώσεις-βελτιώσεις στις τοπικές συλλογές τους.

Πίνακας 2. Στατιστικά στοιχεία πριν και μετά την διαδικασία διόρθωσης-βελτίωσης της τοπικής συλλογής.

ΟΝΟΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΑΝΤΙΤΥΠΑ	Μετατροπή από MARC21	Χωρίς 001 ή 005	Χωρίς ή λάθος 100	Χωρίς Αντίτυπα	Περιοδικά	Λάθος κωδ/ποίηση	Πιθανόν διπλές	Σύνολο κομμένων εγγραφών	Συνολικός αριθμός εγγραφών	Ποσοστό εγγραφών σε σχέση με αρχικές	Συνολικός αριθμός κομμένων εγγραφών	Ποσοστό κομμένων σε σχέση με αρχικές
ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΠΡΙΝ	12.941	27.169	0	0	2.762	0	119	9	63	2.953	99.88	77,18%	2.953	22,82%
ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΜΕΤΑ	14.662	31.065	0	0	584	0	0	36	76	696	13.966	95,25%	696	4,75%
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ - ΠΡΙΝ	46.745	65.120	0	0	2.731	248	0	18	33	3.030	43.715	93,52%	3.030	6,48%
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ - ΜΕΤΑ	49.924	69.964	0	1	9	0	0	0	29	39	49.885	99,92%	39	0,08%

Σημειώνεται ότι οι δυο βιβλιοθήκες προέβησαν σε μαζικές διορθώσεις συγκεκριμένων συστηματικών λαθών, αναβαθμίζοντας αφενός την ποιότητα των τοπικών συλλογών και επιτρέποντας αφετέρου την ενσωμάτωση μεγαλύτερου αριθμού εγγραφών στην κεντρική βάση του ΣΚΕΑΒ. Τα παραδείγματα είναι ενδεικτικά, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τα λάθη που εντοπίστηκαν ήταν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση και δεν κρίνεται σκόπιμη η παρουσίαση τους, την στιγμή που το προσωπικό των εν λόγω βιβλιοθηκών έχει ξεκινήσει μαζικές διορθώσεις.

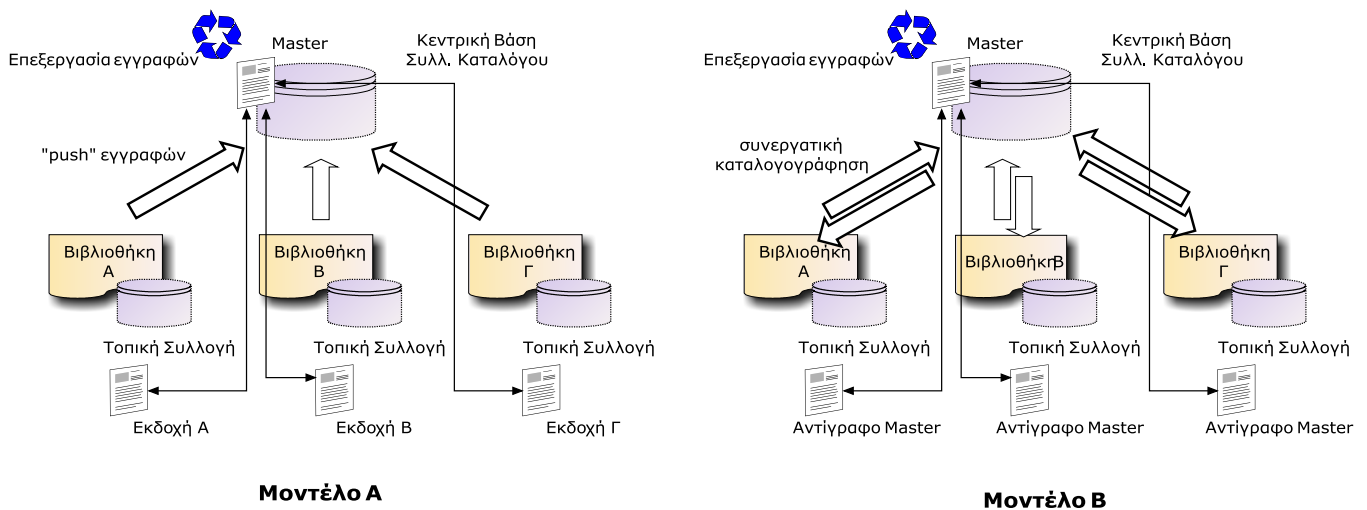
Η προσπάθεια και η συνεργασία με τις τοπικές βιβλιοθήκες είναι συνεχής και το πρώτο στάδιο στην πορεία για μεγαλύτερο βαθμό συνεργασίας έχει ολοκληρωθεί. Οι προοπτικές για το μέλλον είναι σημαντικότερες, με κύριους στόχους την βελτίωση της ποιότητας αλλά και τη μείωση του κόστους. Το κεφάλαιο που ακολουθεί αναλύει τις προτάσεις μας για το επόμενο στάδιο δουλειάς και συνεργασίας.

Προοπτικές για το μέλλον – Επόμενο βήμα – Αντί Επιλόγου

Στην παρούσα φάση ο ΣΚΕΑΒ ως σύστημα (φυσικό μοντέλο αρχιτεκτονικής με δυνατότητες ανάκτησης της πληροφορίας αντιτύπου σε πραγματικό χρόνο), διαθέτει τα κατάλληλα τεχνικά χαρακτηριστικά (Ενοποίηση, Επικαιροποίηση, Δημιουργία, Συντήρηση, Επεκτασιμότητα, Αναζήτηση, Ταχύτητα, Ευρετηρίαση), και ως «σώμα» έχει θέσει και συνεχίζει να αναπτύσσει το θεσμικό πλαίσιο στήριξης της ελληνικής βιβλιοθηκονομικής κοινότητας (Κεντρικός συντονισμός, κοινή πολιτική).

Οι δύο αυτές κατηγορίες χαρακτηριστικών, τεχνικά και θεσμικά, αποτελούν πολύ βασικές προϋποθέσεις για την προώθηση συμπληρωματικών δράσεων όπως το κεντρικό σύστημα δια-δανεισμού βιβλίων και η δημιουργία Θησαυρού, στα οποία αναφερθήκαμε παραπάνω, η υποστήριξη ενός συνεργατικού μοντέλου καταλογογράφησης καθώς και η εισαγωγή στον ελληνικό χώρο των νέων εξελίξεων, όπως για παράδειγμα το υβριδικό μοντέλο αρχιτεκτονικής για την δημιουργία Συλλογικών Καταλόγων.

Το μοντέλο που ακολουθείται στην παρούσα φάση (Μοντέλο Α) καθώς και το προτεινόμενο (Μοντέλο Β) για το μέλλον παρουσιάζονται στο παρακάτω σχήμα.

Εικόνα 3. Τρέχον και προτεινόμενο μοντέλο λειτουργίας ΣΚΕΑΒ

Το μοντέλο συνεργατικής καταλογογράφησης που προτείνεται (Μοντέλο Β) έχει την εξής δομή και ροή εργασιών: ο καταλογογράφος αρχικά ελέγχει εάν η βιβλιογραφική εγγραφή που επιθυμεί να προσθέσει στην τοπική του βάση υπάρχει ήδη στο ΣΚΕΑΒ. Εάν υπάρχει, τότε την κατεβάζει από τη βάση του ΣΚΕΑΒ και τη φορτώνει στην τοπική του βάση, προσθέτοντας την τοπική πληροφορία αντιτύπου. Εάν η εγγραφή δεν υπάρχει, τότε ο καταλογογράφος δημιουργεί την εγγραφή στην τοπική του βάση, η οποία μεταφέρεται αυτόματα σε μια πρόχειρη βάση του ΣΚΕΑΒ. Η εγγραφή ελέγχεται ως προς τα τεχνικά αλλά και τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά από την αρμόδια επιτροπή (ο έλεγχος μπορεί να γίνει από μέλη των διαρκών επιτροπών περιγραφικής και θεματικής καταλογογράφησης, ή από άλλη εξουσιοδοτημένη ομάδα). Η εγγραφή διορθώνεται εφόσον έτσι αποφασιστεί, εγκρίνεται και τέλος φορτώνεται στην κεντρική βάση του ΣΚΕΑΒ ως master εγγραφή.

Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο συνεργατικής καταλογογράφησης, ο ΣΚΕΑΒ ουσιαστικά μετατρέπεται από Υποτελής φυσικός Συλλογικός Κατάλογος (slave physical union catalog) σε Κύριο Φυσικό Συλλογικό Κατάλογο (master physical

union catalog), εξαιτίας των μηχανισμών ελέγχου που δημιουργούνται τόσο για την τεχνική όσο και για τη βιβλιογραφική αρτιότητα και ομοιομορφία των εγγραφών του. Πιο συγκεκριμένα, οι μηχανισμοί που μπορούν να οδηγήσουν σε ποιότητα, ομοιομορφία και συνέπεια τόσο στις τοπικές βάσεις όσο και στη βάση του ΣΚΕΑΒ είναι η κοινή επίσημη ερμηνεία βιβλιοθηκονομικών κανόνων και προτύπων που θα προκύπτουν από τη συνεργασία των διαρκών επιτροπών καταλογογράφησης με το σύνολο των αρμόδιων σε αυτά τα θέματα βιβλιοθηκονόμων των επιμέρους βιβλιοθηκών (δηλ. η δημιουργία ενός ανθρωποδικτύου καταλογογράφων οι οποίοι θα λαμβάνουν συστηματική εκπαίδευση και ή/και άδεια δημιουργίας εγγραφών σύμφωνα με το παραπάνω μοντέλο).

Βασική αιτία για την μετάβαση στο πιο πάνω μοντέλο είναι η δραστική μείωση του κόστους καταλογογράφησης τόσο σε σχέση με το λογιστικό κόστος αλλά και σε σχέση με την ποιοτική υποβάθμιση της λειτουργίας την καταλόγων.

Από την ως τώρα εργασία και με βάση το γεγονός ότι υπολείπεται μικρός αριθμός βιβλιοθηκών, με σημαντικότερη συλλογή αυτή της Εθνικής Βιβλιοθήκης, μπορούμε να υπολογίσουμε χωρίς μεγάλη απόκλιση ότι το σύνολο των βιβλιογραφικών εγγραφών στον Ελλαδικό χώρο δεν πρέπει να ξεπερνά τα 3 εκατομμύρια. Επιπλέον μέσω του αλγορίθμου εντοπισμού όμοιων εγγραφών (διαδικασία συγχώνευσης εγγραφών) εντοπίστηκαν πάνω από 0,5 εκατομμύριο εγγραφές οι οποίες ταυτίζονταν με μία ή περισσότερες άλλες εγγραφές, γεγονός που οδηγεί σε ένα ποσοστό επικάλυψης γύρω στο 27-28%). Για λόγους που ήδη έχουν αναλυθεί διεξοδικά (Κουής, 2007) (Μπράττης, 2007) το ποσοστό αυτό με περαιτέρω εκλέπτυνση του αλγορίθμου ταύτισης μπορεί να πλησιάσει και το 50%. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασικό σημείο έναρξης παρατηρήσεων σε σχέση με το κόστος της πολλαπλής καταλογογράφησης στον Ελλαδικό χώρο.

1. Με βάση τα ποσοστά των πολλαπλών εγγραφών που έχουν εντοπιστεί στο Συλλογικό Κατάλογο, καθίσταται πλέον εφικτή και με σχετική ασφάλεια μια πρώτη εκτίμηση του κόστους καταλογογράφησης των μέχρι τώρα πολλαπλών εγγραφών, που εντοπίστηκαν στους καταλόγους των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Σε σημερινές τιμές το κόστος αυτό υπολογίζεται σε 5.400.000 €, ήτοι: 3.000.000 εγγραφές X 30% πολλαπλές X 6 € ανά εγγραφή = 5.400.000 €.
2. Από τα στοιχεία της Μονάδας Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών - ΜΟΠΑΒ (2005 Πίνακας 10, σελ. 19) προκύπτει ότι το πλήθος των μονογραφιών που εισέρχονται κάθε χρόνο στα ΑΕΙ-ΤΕΙ τα τελευταία 8 χρόνια ανέρχεται κατά μέσο όρο στις 152.000. Με την υπόθεση ότι η ροή αυτή θα συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια, και η επικάλυψη των τίτλων θα είναι η ίδια με αυτή που προκύπτει από τα στοιχεία του Συλλογικού Καταλόγου, το κόστος καταλογογράφησης πολλαπλών εγγραφών εκτιμάται ότι θα ανέρχεται σε 273.000 € ετησίως, ήτοι 152.077 αντίτυπα X 30% επικάλυψη εγγραφών X 6 € ανά εγγραφή.

Πίνακας 3. Αριθμός εισερχόμενων μονογραφιών ανά έτος (πηγή: ΜΟΠΑΒ 2005, πίνακας 10, σελ 19)

<i>Έτος</i>	<i>Πλήθος εισερχόμενων μονογραφιών</i>
1998	199.866
1999	215.026
2000	179.200
2001	131.938
2002	123.265

2003	125.593
2004	132.505
2005	109.222
Σύνολο	1.216.615

3. Αν το φαινόμενο της ασυντόνιστης πολλαπλής καταλογογράφησης συνεχιστεί και με τα κοινόχρηστα ψηφιακά τεκμήρια (βιβλία, σειρές, εγχειρίδια κλπ) που αποκτούνται μαζικά μέσω του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών αποκτήματα το κόστος της πολλαπλής καταλογογράφησης αυξάνεται ακόμη περισσότερο. Αν π.χ. επιχειρηθεί η ασυντόνιστη καταλογογράφηση των 15.000 ηλεκτρονικών βιβλίων από όλες τις βιβλιοθήκες μέλη του συνδέσμου (επιχειρήθηκε από μία ήδη) το κόστος θα ανέρθει σε 3.060.000 €. Ήτοι 15.000 X 34 βιβλιοθήκες X 6 € ανά εγγραφή. Αντίστοιχο πρόβλημα εμφανίστηκε και στα ηλεκτρονικά περιοδικά. Μέχρι τώρα έχουν καταλογογραφηθεί (αγορά εγγραφών MARC) ανεξάρτητα από δύο ιδρύματα.
4. Σε αυτή την εκτίμηση κόστους πρέπει να προστεθεί το κόστος πολλαπλής καταλογογράφησης και των υπόλοιπων κατηγοριών βιβλιοθηκών (Δημοσίων, Δημοτικών, ειδικών κλπ.).

Οι παραπάνω εκτιμήσεις ως μακροσκοπικές είναι προσεγγιστικές, αλλά αποτυπώνουν σε χρηματικούς όρους το οικονομικό μέγεθος του προβλήματος. Αυτό που είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και να αποτιμηθεί σε χρηματικές μονάδες είναι το κόστος των εξωτερικών επιβαρύνσεων που προκαλούνται από την χαμηλή ποιότητα και τις αδυναμίες του συνόλου των τελικών χρηστών να εξασφαλίσουν την πρόσβαση σε τεκμήρια τα οποία υπάρχουν μεν στις συλλογές κάποιων βιβλιοθηκών (άρα έχουν καταβληθεί κονδύλια για την απόκτησή τους φύλαξή τους κλπ.), αλλά δεν μπορούν να εντοπιστούν λόγω της ασυντόνιστης καταλογογράφησης. Η αξιοποίηση του Συλλογικού Καταλόγου και η έναρξη συστηματικής συνεργατικής καταλογογράφησης θα θεραπεύσει αρκετά από τα προβλήματα που αναφέρθηκαν στην παρούσα εργασία.

Βιβλιογραφία

Hider, P. (2003). "The bibliographic advantages of a centralized union catalogue for ILL and resource sharing". In: *IFLA 2003 Berlin* [Online]. Proceedings of the 69th IFLA General Conference and Council. 1-9 September 2003, Berlin, Germany. The Hague: International Federation of Library Association and Institutions. <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/120e-Hider.pdf> [Accessed 5 September 2007].

Lynch, C. (1997). "Building the Infrastructure of Resource Sharing: Union Catalogs, Distributed Search, and Cross-Database Linkage". *Library Trends*, **45** (3), 448-461

Moen, W.E. (2001). *Resource Discovery Using Z39.50: Promise and Reality*. [Online]. Library of Congress. http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/moen_paper.html [Accessed 3 SEPTEMBER 2007].

Κουής, Α. (2007). «Παρουσίαση μηχανισμού λειτουργίας και χρηστικότητας Συλλογικού Καταλόγου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών». Σε: *ΣΚΕΑΒ 2007* Αθήνα [online]. Εισηγήσεις Δημερίδας Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών – Υπηρεσίες και Εργαλεία στη διάθεση χρηστών και βιβλιοθηκονόμων. 7-8 Μαΐου 2007, Αθήνα, Ελλάδα. http://www.unioncatalog.gr/ucportal/wrappers/day1/kouis_txt.pdf [Accessed 13, September 2007]

Μπάττης, Π. (2007). «Παρατηρήσεις και προβλήματα στη βάση του ΣΚΕΑΒ». Σε: *ΣΚΕΑΒ 2007* Αθήνα [online]. Εισηγήσεις Δημερίδας Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών – Υπηρεσίες και Εργαλεία στη διάθεση

χρηστών και βιβλιοθηκονόμων. 7-8 Μαΐου 2007, Αθήνα, Ελλάδα.
http://www.unioncatalog.gr/ucportal/wrappers/day2/brattis_txt.pdf [Accessed 13, September 2007]